

ВЪВЕДЕНИЕ

ВЪЗНИКВАНЕ НА НЕЗАВИСИМИЯ ФИНАНСОВ ОДИТ И ПОЯВА НА НАЦИОНАЛНИ ПРОФЕСИОНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ

Думата одит навлезе в българския език в самото начало на политическите промени и на прехода към пазарно стопанство. Нейният корен е латински, а самата дума „*audio*“ означава „*слушам*“. Затова до ден днешен залите, в които се преподава на студентите, се наричат аудитории. У нас обаче думата навлезе от английски език, поради което се възприе произнасянето ѝ като „*одит*“¹. Общоприетото днешно разбиране за одита е, че това е форма на последваща проверка. Двете предхождащи я думи – независим и финансов, са уточняващи и ограничаващи обхвата на предмета, но не променят смисъла ѝ. Затова историческите корени на одита следва да се търсят в областта на зараждането на контрола над стопанската дейност.

Археологическите и историческите паметници показват, че контролът се появява успоредно с развитието на организираната човешка дейност. Неговото начало може да се търси в първите древни държави – тези между реките Тигър и Ефрат, в Египет, а в последствие в антична Гърция и в Рим. Колкото стопанската дейност е по-развита и духовните предпоставки в обществото са налице, толкова и контролът става по-необходим и по-лесно осъществим. В древността стопанската дейност е приоритет на организираната власт, затова и контролът се създава от нея. В Древна Гърция например отчетите на градската управа са били изсичани на мраморни плочи и по такъв начин са ставали обществено достояние. „*Ако ти ме подози-*

¹ Редно е да се отбележи, че не във всички държави е приет този термин или английският начин на неговото произнасяне. В Русия думата запази латинското си произношение – аудит. В Германия се използва немската дума „*Wirtschaftsprüfung*“ – стопанска проверка. Такава е била и българската практика през 30-те и 40-те години на XX век, когато ние сме следвали немския опит. Свой собствени думи употребяват французите, испанците, португалците, италианците и т.н. Това уточнение е наложително, защото у нас много често съществува едностранчивост към обясненията.

раш в безстопанственост или в лъжа, призиви ме пред възискателните одитори и ме подложи на проверка“ – така се обръща управителят Флавий към своя господар Тимон от Атина². Прототипът на литературния герой на Шекспир Тимон от Атина е живял в Атина по време на Пелопонеските войни между 431 – 404 г. пр. Хр. В Древен Рим е съществувала система от счетоводни книги за ежедневно регистриране на движение на стоките и парите. При съмнение в правилността на записванията те са били проверявани в Сената.

През XIII век рицарите на Ордена на храма, известни у нас като тамплиери, натрупват огромни богатства, за които е необходимо редовно водено счетоводството и централизиран контрол. Счита се, че именно рицарите тамплиери са създателите на първообраза на днешната Сметна палата, която става символ на върховната контролна институция. Приблизително по същото време в Англия кралят започнал да назначава свои доверени хора, които да изслушват назначените от него управители на земите и имуществото, които му принадлежали. За пръв път съвременните професионални понятия „Accountancy“ и „Auditor“ се срещат в Закона на крал Едуард I от 1285 г. Запазен е един указ от 24 март 1324 г. на крал Едуард II, с който се назначават трима държавни одитори за провинциите Оксфорд, Уелс и други кралски владения. Счита се, че тогава за първи път в английския език е употребена думата *audit*, останала до ден днешен като синоним на последващата финансова проверка. Както се вижда, в началото не може да се говори за независимост или за изключителен приоритет към финансовата страна на стопанската дейност.

Все пак това е само предисторията, а тя ясно показва, че там, където се управлява имущество и се осъществяват сделки с него, следва да има контрол. От съществено значение е и това, че в много случаи имуществото не се управлява от неговия собственик, а от назначени за целта лица. Затова първоначално

---

² Привежда се по книгата на David Flint, „Philosophy and principles of auditing“, от 1988 г. Авторът използва този цитат от пиесата на Шекспир „Тимон от Атина“ като мото на своята книга. Тя е на английски език, затова използваната дума е одитор, а не контролър например.

този контрол е функция на публичната или друга организирана власт. Все още не може да се говори за финансов контрол над дейността на отделния търговец. При него собствеността и нейното управление са съсредоточени в едно и също лице, поради което не се поражда необходимост от външен контрол. Нещо повече, за търговците от Средновековието е характерна търговската тайна, водеща до грижливо водене на счетоводството за собственика, недостъпно за обществеността.

С натрупването на богатството в отделните търговски фамилии, с укрепването на банките, с широкото навлизане на кредита става все по-трудно ефективно управление на имуществото. Фактор от съществено значение е развитието на клоновата мрежа на отделните търговци, която надхвърля границите на отделната държава и се разширява из цяла Европа, а след XV век и в новооткритите земи. Големите търговски и банкови къщи трябва не само да организират редовното счетоводно отчитане на дейността, но и да контролират богатството си. Ярък пример за това е немският търговец и банкер Jakob Fugger, наречен Фугер Богатия или Фугер Банкера. Той е роден и живее в свободния имперски град Аугсбург през втората половина на XV и началото на XVI век³. Успял е да създаде своята търговска империя, като е организирал клонове в редица европейски градове, поради което е наложил строги правила за контрол над имуществото и счетоводните записвания.

Днес е широко известна тезата, че съвременната история на независимия финансов одит в сегашното му разбиране може да бъде отнесена към втората половина на XIX век във Великобритания и в САЩ. Тогава в тези две държави са налице факторите, които налагат да бъде удовлетворена възникналата частно-правна социална потребност от независим финансов контрол. Търговската дейност е изключително силно развита, промишленият преврат ката-

---

³ По това време тези земи формално принадлежат на Свещената римска империя на германския народ, а император в началото на XVI век е Максимилиан I Хабсбург, носталгично наречен „последният рицар“.

лизира концентрацията на собствеността, поражда се необходимост от професионални ръководители на предприятията. Основен фактор обаче е процесът на отделяне на собствеността от нейното управление. Акционерната възможност за акумулиране на капитала започва да се налага до такава степен, че в страни като Великобритания и САЩ измества семейната форма на производство и търговия. Този процес е изключително ясно изразен в САЩ, в която страна няма никакви семейни традиции в областта на търговията. Напротив, заселниците в Новия свят могат да развият някаква стопанска дейност само ако се обединят на основата на равноправните търговско-правни принципи. По такъв начин стотици дребни вложители получават акции и очакват своите печалби. Събраните парични средства следва да се управляват ефективно, за да се стигне до очакваните положителни финансови резултати. При тези условия по-големите компании имат нужда от професионални управители и счетоводители.

От друга страна, тези, които ги избират и назначават – собствениците, разбират, че техните финансови интереси стават зависими от тези на управляващите търговските сдружения. За собствениците на акции движещият мотив е получаването на дивидент и възможната им бъдеща продажба на по-висока цена, докато за управляващите е по-изгодно добрите резултати да се задържат и да се използват в самото предприятие. Зачестяват и случаите, при които назначените ръководители и счетоводители недобросъвестно се възползват от незнанието на собствениците и злоупотребяват с имуществото, поверено им за управление. Затова в Companies Act – търговският закон на Великобритания от 1879 г., се изисква „*full and fair balance sheet*“ – „*пълен и достоверен счетоводен баланс*“, придружен от изискването за одитирането му.

В подобна обстановка, в англосаксонския свят се създава професията на днешните независими финансови одитори. Това са добре подготвени счетоводители, които са на свободна практика. Те не са зависими нито от администрацията, нито от ръководството на

търговските сдружения, поради което акционерите могат да използват знанията и предполага се – честността им. Срещу определено заплащане те биват наемани от тях, за да проверят отчетите, които са изготвени от ръководителите на търговските сдружения. Само след като тези отчети бъдат проверени, собствениците могат да имат сигурност, че поради една или друга причина те не са подведени или заблудени от ръководството на сдружението. Така се създава тристранното отношение, което е в основата на независимия финансов одит – собственици – одитор – ръководство. Или одиторът се назначава от собственика, за да провери дейността на ръководството. Затова одиторът следва да бъде както независим, така и професионалист. Едно от първите имена в професията е това на William Welch Delloite, който е назначен да провери отчетите на Great Western Railway през 1849 г. Имената на някои от първите независими счетоводители в англосаксонския свят и до днес са част от официалните наименования на сегашната „Голяма четворка“⁴. Освен William Welch Delloite, такива са Samuel Lowell Price, William Cooper, Edwin Waterhouse, George A. Touche и т.н.

През последната четвърт на XIX век одитът става неотменимо законово изискване от развитието на акционерния англосаксонски бизнес и като такъв подлежи на професионална, а в последствие и на държавна регламентация. Най-силен мотив за държавната намеса е огромният публичен интерес към акционерния капитал на тези търговски дружества, чиито книжа се търгуват на фондовите борси. След световната икономическа криза през 1929 – 1933 година държавата вече много по-активно се намесва в регламентирането на правилата за изготвянето на финансовите отчети и тяхната проверка от независимите одитори. Въпреки това най-грандиозният скандал се случва отново в

---

⁴ Почти до края на 90-те години на миналия век дълги години съществуваше „Голямата шестица“, която за кратко време стана „Голямата петица“, а от началото на XXI столетие се редуцира до „Голямата четворка“. Професионално-етичните норми никога не са били пречка в одиторския бизнес да настъпват значими промени, понякога предизвикани и от провали.

САЩ, когато през 2002 г. членът на „Голямата петица“ – световната одиторска верига Arthur Andersen, беше намерена за виновна в криминални деяния при изпълнение на одита на компанията Енрон⁵. Тя пък беше обявена в несъстоятелност една година по-рано. Днешните мерки на държавна регламентация, започнали през 2002 г. в САЩ, насочени към все по-силното регулиране на одиторската професия, са резултат от случилото се тогава.

Може да се каже, че англосаксонската школа дава съвременния вид на одита като средство за проверка на твърденията за вярност, направени от ръководството на съответното предприятие в неговия годишен финансов отчет. Характерно за тази школа е, че на одиторите се гледа най-вече като на хора, които трябва да се произнесат по достоверното представяне на финансовото състояние на търговското дружество. На заден план остават въпросите за правилното водене на текущото счетоводство, за консултирането на клиента, за възможностите да му се помогне да организира по-добре своята счетоводна система, да оптимизира данъчното си облагане и т.н. Счита се, че подобни действия накърняват независимостта на одитора и не следва да се извършват от него, а от други специалисти. В основата си това се основава на англосаксонското разбиране за финансовия отчет като нещо относително отделено от самото текущо счетоводство. Погледнат от такъв аспект, одитът има смисъл само за публичните търговски дружества.

Ето защо император Наполеон Бонапарт във Франция и императрица Мария Терезия в Австрия създават съвременни за времето си сметни палати и развиват одита в публичния сектор.

По-малко познато е началото на континенталната европейска школа във външния финансов одит. Водещите държави в това отношение са Германия и Франция, а времето е приблизително същото – втората половина на XIX век. Своеобразието на тази шко-

---

⁵ Arthur Andersen е роден през 1885 г., а на 23 година става най-младият дипломиран експерт-счетоводител (CPA) по изискванията в щата Илинойс, където е роден. През 1913 г. в съдружие придобива първата си фирма, която от 1918 г. носи името Arthur Andersen & Co.

ла в одита е поставено в зависимост от особеностите в развитието на търговската дейност в страните от континентална Европа. Традициите на акционерните дружества и на публичността в тяхната отчетност не са така ясно изразени, както във Великобритания и в САЩ. Преобладаващи са семейните предприятия и по-малките съдружия между отделни търговци. При тях липсва сблъсъкът на интереси между собственост и нейното управление или поне не е толкова силно изразен. Кредитирането от банките има превес над събирането на капитал на фондовите борси. За разлика от Великобритания и САЩ, които през този период са твърде либерални в областта на търговското законодателство, във Франция и Германия то все повече се усложнява. Държавната намеса в стопанската дейност е значителна, поради което правилното приложение на законите изисква професионално, а не обикновено семейно ръководство. Отминало е времето, когато търговецът е можел сам да се справя и с управлението, и със счетоводството. Семейните предприятия и сдруженията между отделните търговци се нуждаят от фигурата на независим професионалист, който да ги съветва и да им помага за правилното прилагане на законите и ефективното управление на имуществото им. В този смисъл в Германия възниква разбирането за отношение от типа „*Treuhand*“ – „*довереност*“, между предприятието и независимия професионалист. Правно основание за този тип отношения следва да се търси в познатия от римското частно право „*mandatum*“ – договор за поръчка. Сега обаче на преден план излиза „*доверието*“, което собствениците гласуват на независимия професионалист. От последния се изискват знания не само по счетоводство, но и по търговско, административно и данъчно право. Той на първо място трябва да съветва тези, които са го наели, дори в известен смисъл може да се каже, че той ги представлява. От своя страна те, освен че му заплащат, но и му се доверяват. Този вид отношения са по-различни от установените по същото време в англосаксонския свят между търговските сдружения и одиторите. Казано по-точно, липсват отношенията

между „доверител“ и „довереник“, непознати на англосаксонската правна система.

В последната четвърт на XIX век в Германия се усъвършенства законодателството на акционерните дружества и в този смисъл се стига до необходимост от проверка на счетоводния баланс и на отчета за разпределение на печалбата преди представянето им на акционерите. Първоначално това е могло да става и от страна на Aufsichtsrat – Надзорния съвет (вътрешна проверка).

Постепенно и под влияние на англосаксонския опит единствената възможност за подобна проверка обаче става тази от избран външен, независим професионалист.

Подобни организации в рамките на отделни райони в отделни страни съществуват в Италия от 1879 г. под наименованието Collegium del Radioneri, обединени в съюз Federazione Nazionale del Collegi Ragioneri; във Франция от 1881 г. под наименованието Societe academique des comptables; в Германия от 1894 г.; в Холандия от 1895 г. под наименованието Nederlandsch Institut wan Acentants; в Австрия от 1905 г. и т.н. Липсват в тези страни регистрирани национални организации, което става през XX век.

Така, осланяйки се на местните особености и на богатите си исторически традиции, континенталните европейски държави и до днешни дни разглеждат значението на независимия финансов одит от две страни – като външна проверка, но и като помощ към ръководството на предприятието. Така изглежда началото на независимия финансов одит, към чието законодателно уреждане нашата страна се присъединява през 1931 г. Съвсем естествено е тя да приеме континенталния европейски опит, ползвайки предимно опита на Германия.

Във връзка с това е необходимо да отбележим, че в Царство България ориентацията към създаването на професионална организация за външен независим финансов одит е своевременна в световен мащаб.

Таблица 1

Създаване на национални професионални организации			
№	Държава	Наименование на организацията	Година на основаване
1	2	3	4
1	Великобритания	Институт на дипломираните експерт-счетоводители на Шотландия (ICAS)	1854
	Шотландия		
	Англия и Уелс		
1	Англия	Институт на експерт-счетоводителите на Англия и Уелс (ICAEW)	1880
	Англия	Институт на дипломираните експерт-счетоводители (ACCA)	1891
2	Ирландия ⁶	Институт на дипломираните експерт-счетоводители на Ирландия (ICAI)	1888
		Институт на дипломираните одитори в Ирландия (ICPAI)	1926
3	САЩ	Американски институт на експерт-счетоводителите (AICPA)	1897
4	Дания	Институт на оторизираните гържавни ревизори (FSK)	1912
		Институт на регистрираните ревизори (FRR)	
5	Швеция	Институт на оторизираните ревизори (FAR)	1920
		Институт на присъединените ревизори (FRR)	
6	Румъния	Институт на експерт-счетоводителите и оторизираните счетоводители в Румъния (CECCAR)	1921
		Камара на финансовите одитори на Румъния (CAFR)	1999
7	Норвегия	Институт на норвежките оторизирани гържавни ревизори (NSRF)	1930
		Институт на регистрираните ревизори (RR)	

⁶ Институтите на Ирландия имат седалища в гр. Дъблин и гр. Белфаст.

1	2	3	4
8	Германия	Институт на дипломираните експерт - счетоводители (IDW) Камера на дипломираните експерт-счетоводители (WRK)	1931 1961
9	България	Институт на заветите експерт-счетоводители Асоциация на дипломираните експерт-счетоводители Институт на дипломираните експерт-счетоводители	1931 1991 1996
10	Испания	Институт на одиторите и цензорите в Испания	1943
11	Франция	Орден на експерт-счетоводителите (OEC) Национална компания на комисарите по сметките (CNCC)	1945 1969
12	Австрия	Камера на дипломираните контролори (KWT) Институт на австрийските одитори (IWP)	1947 1952
13	Япония	Институт на дипломираните експерт-счетоводители	1949
14	Люксембург	Орден на експерт-счетоводителите (OECL)	1951
15	Белгия	Институт на ревизорите на предприятията (IRE) Институт на дипломираните експерт-счетоводители (IEC)	1953 1984
16	Сърбия	Съюз на счетоводителите и ревизорите на Сърбия (SPPS)	1955
17	Холандия	Холандски институт на регистрираните счетоводители (NIVRA) Холандски орден на експерт счетоводителите (NOVAA)	1967 1972
18	Португалия	Камера на официалните ревизори на отчетите (CROC)	1970
19	Швейцария	Камера на контролорите (KK)	1990

1	2	3	4
20	Турция	Съюз на камарите на дипломираните счетоводители на Турция (TURMOB)	1989
21	Полша	Национална камара (KIBR)	1991
22	Италия	Институт на дипломираните експерт-счетоводители (IDC)	1992
		Институт на счетоводителите и сертифицираните счетоводители (IRPC)	1992
23	Словакия	Словашка камара на одиторите (SKAU)	1992
24	Русия	Руска колегия на одиторите (RCA)	1992
25	Гърция	Институт на дипломираните счетоводители на Гърция (SOEL)	1992
26	Чехия	Камара на одиторите на Чешката Република (KACR)	1993
27	Молдова	Асоциация на професионалните счетоводители и одитори (ACAP)	1996
28	Република Сръпска ⁷	Съюз на счетоводителите и ревизорите на Република Сръпска (SRRRS)	1996
29	Украйна	Украинска федерация на професионалните счетоводители и одитори (UFPAА)	1996
30	Албания	Институт на оторизираните дипломирани одитори на Албания (IEKA)	1997
31	Унгария	Камара на унгарските одитори (MKVK)	1997
32	Черна гора	Институт на счетоводителите и одиторите на Черна гора (IRRCG)	2006
		Институт на сертифицираните счетоводители на Черна гора (ISRCG)	2006
33	Македония	Институт на дипломираните одитори на Република Македония (ICRAM)	2006

Като се вижда от приложената таблица (Таблица 1), ИДЕС като професионален правоприемник на ИЗЕС може да се гордее, че професията на регистрираните одитори в Република България има своето организационно начало преди много развити западноевропей-

⁷ Република Сръпска е част от Босна и Херцеговица.

ски страни, членки на ЕС. Румъния и България, като страни от балканския регион, са между първите девет страни в света, които са организирали и законово регламентирали професионални институти за външен независим финансов одит.

Кратка характеристика на независимия финансов одит в Р. България

Възникването и развитието на независимия финансов одит в Република България се характеризира с няколко основни периода:

- Създаване на Института на заклетите експерт-счетоводители в България (ИЗЕС) през 1931 г. и функционирането му до 1948 г.
- Възстановяване на независимия финансов одит и развитие след 1991 г. чрез създаването на институциите на дипломираните експерт-счетоводители – Асоциацията на дипломираните експерт-счетоводители (АДЕС) през 1991 г. и Института на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС) през 1996 г.

Функционирането на институцията на дипломираните експерт-счетоводители от 1991 година до наши дни, от своя страна, преминава през четири подпериода.

Първият подпериод може да се определи като период на формиране на професията на дипломираните експерт-счетоводители и създаването на Асоциацията на дипломираните експерт-счетоводители. Той обхваща периода от 1991 година до средата на 1996 година.

Вторият подпериод започва от създаването на Института на дипломираните експерт-счетоводители и продължава до приемането на Закона за независимия финансов одит. Или това е периодът от средата на 1996 година до края на 2001 година.

Третият подпериод започва от приемането на Закона за независимия финансов одит, който е в сила от началото на 2002 година. Професията на дипломираните експерт-счетоводители вече е напълно законово

определена, без обаче да се нарушава независимостта на регистрираните одитори при изпълнение на изискванията за независим финансов одит.

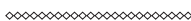
Четвъртият подпериод започва от 2008 година със създаването на Комисия за публичен надзор над регистрираните одитори до 2016 година.

Обичайно е честването на всяка кръгла годишна да звучи мажорно и на тази основа да преобладава приповдигнатият тон, положителните оценки и носталгията към изминалите години.

Когато обаче нещата се разглеждат от дистанцията на времето, е добре хвалебствените слова да се съчетаят с една обективна преценка, да се усети духа на времето, атмосферата, която е царяла, да се опита да си припомним някои от проблемите в миналото, както и поуките, които ние, днешните продължители на професията, не трябва да забравяме. Защото само чрез една мъдра преценка на случилото се човек може да приеме в сърцето си, да почувства и разбере традицията. А само така традицията се превръща в символ, в знаме и в дълг.

Ето защо в книгата е направен опит да се разгледа обективно историята на външния независим финансов одит в Р. България 85 години от неговото възникване, 25 години от възстановяването на одиторската професия и 20 години от създаването на Института на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС).

Abstract

INDEPENDENT FINANCIAL AUDIT ORIGIN AND DEVELOPMENT

The word „audit“ originates from the Latin word „audio“ which means „listen“. In our country, this word has come from the English language with the respective pronunciation in English¹. Modern understanding of audit concerns a form of subsequent check. Accordingly, we should seek the historical roots of auditing in the area of the origination of control over business operations.

Archeological and historical monuments show that control emerged in parallel to the development of organized human activities. We may look for its origins in the ancient states between the Tigris and Euphrates rivers, in Egypt, and later on, in ancient Greece and Rome. The more developed business activities are, the more necessary and feasible control becomes.

As, at that time, business activities were mainly concentrated in representatives of organized power, they were the ones to also establish control.

In the 13th century, the Knights of the Temple accumulated immense wealth which necessitated regularly kept accounting and centralized control. They are deemed to have laid the foundations of the modern Audit Office. At roughly the same time, in England, the King started appointing trusted officials to hear the persons whom he had assigned the governance of the lands and property in his possession. By an Act of 1324, King Edward II appointed three state auditors. That was the first time when the word „audio“ has been used.

This background information clearly indicates that where properties are being managed and transacted, certain control should exist. In many cases, management has been entrusted to individuals appointed for that purpose. Accordingly, control is focused on them. In that period, we cannot refer to control over the activities of the

---

¹ Not all countries have adopted this term or the way it is pronounced in English.

individual merchant where ownership and management are concentrated in one and the same person, all the more since that period is dominated by trade secrecy and non-public accounting.

This situation started evolving with the accumulation of wealth, strengthening of banks and emergence of credit. Commercial activities quickly flourished, the industrial revolution acted as a catalyst in the process of concentration of assets which were separated from the management thereof. The shareholding structure of ownership in countries such as the UK and the USA gradually crowded out the family ownership in manufacturing and trade. Larger companies felt already the need for professional managers and accountants.

At the same time, owners started becoming aware that their financial interests depend on the managers of the relevant business undertakings and partnerships. In such an environment, the Anglo-Saxon world gave birth to the profession of modern independent financial auditors – well trained accountants in public practice whose knowledge and experience can be used by shareholders.

In the last quarter of the 19th century, audit became an irrevocable statutory requirement in the development of Anglo-Saxon shareholding business and accordingly became subject to professional, and subsequently, as a result of the enormous public interest in joint-stock capital, also government regulation which strengthened particularly after the 1929–1933 global economic crisis.

Present-day's acts of government regulation, which commenced in 2002 in the USA, aimed at enhancing audit profession regulation, were the outcome of the spectacular scandal in the USA involving the Enron company².

It is assumed that the Anglo-Saxon school established the form of modern-day audit as a means of checking matters. It is characterized by the fact that auditors are mostly considered as people who are to give their opinion as to the faithful representation of the financial position of a business entity as something relatively separate from

---

² Arthur Andersen was born in 1885 and at 23 became the youngest CPA in accordance with the requirements of the State of Illinois where he was born. In 1913, he acquired in partnership his first company which since 1918 has had the name of Arthur Andersen & Co.

day-to-day accounting itself.

The beginning of the continental European school in auditing, i.e. in Germany and France, is less widely known. There, the traditions of shareholding companies and their public reporting were not so clearly expressed. Family businesses and smaller partnerships of individual merchants dominated the landscape. The conflict of interests between ownership and management is missing or at least it is not so apparent. The time when a merchant could cope alone with both management and accounting is gone. Family businesses and partnerships need an independent professional to advise them and to assist them in the appropriate implementation of legal requirements and in efficient management. This professional is required to possess knowledge not only in accounting but also in commercial, administrative and tax law.

Thus, relying on local specifics and rich historical traditions, continental European states have considered, even as of now, independent financial audit as an external check in assistance of entity's management. That is also how the beginning of independent financial audit in this country looked like in 1931.

In relation to the above, it is worth noting that in the Kingdom of Bulgaria the drive towards establishing a professional organization for external independent financial audit was timely in global terms.

Table 1

Establishment of national professional organizations			
№	Country	Organization name	Year when established
1	2	3	4
1	Great Britain	Institute of Chartered Accountants of Scotland (ICAS) Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) Association of Chartered Certified Accountants (ACCA)	1854 1880 1891
	Scotland		
	England and Wales		
	England		

1	2	3	4
2	Ireland ³	Institute of Chartered Accountants in Ireland (ICAI) Institute of Certified Public Accountants in Ireland (ICPAI)	1888 1926
3	The USA	American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)	1897
4	Denmark	Foreningen af Statsautoriserede Revisorer (FSR) Foreningen Registrerede Revisorer (FRR)	1912
5	Sweden	Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR)	1920
6	Romania	Corpul Expertilor Contabili si Contabililor Autorizati din Romania (CECCAR) Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR)	1921 1999
7	Norway	Revisorforeningen (DnR)	1930
8	Germany	Institut der Wirtschaftsprüfer in Deutschland e.V. (IDW) Wirtschaftsprüferkammer (WPK)	1931 1961
9	Bulgaria	Institute of Sworn Public Accountants Association of Certified Public Accountants Institute of Certified Public Accountants	1931 1991 1996
10	Spain	Instituto de Censores Jurados de Cuentas de España (ICJCE)	1943
11	France	Ordre des Experts-Comptables (OEC) Compagnie Nationale des Commissaires aux Comptes (CNCC)	1945 1969
12	Austria	Kammer der Wirtschaftstrehänder (KWT) Institut Österreichischer Wirtschaftsprüfer (IWP)	1947 1952
13	Japan	Japanese Institute of Certified Public Accountants (JICPA)	1949
14	Luxembourg	Ordre des Experts-Comptables (OECL)	1951
15	Belgium	Institut des Réviseurs d'Entreprises (IRE) Instituut van de Accountants en de Belastingconsulenten (IEC-IAB)	1953 1984
16	Serbia	Serbian Association of Accountants and Auditors (SAAA)	1955

³ Institutes of Ireland have their headquarters in Dublin and Belfast.

1	2	3	4
17	The Netherlands	Nederlands Instituut van Register-accountants (NIVRA) Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten (NOVAA)	1967 1972
18	Portugal	Camara dos Revisores Oficiais de Contas (CROC)	1970
19	Switzerland	Treuhand-Kammer (TK)	1990
20	Turkey	Union of Chambers of Certified Public Accountants Turkey (TÜRMOB)	1989
21	Poland	Krajowa Izba Biegłych Rewidentów (KIBR)	1991
22	Italy	Consiglio Nazionale dei Dottori Commercialisti e degli Esperti Contabili (CNDCEC)	1992
23	Slovakia	Slovenská komora auditorov (SKAU)	1992
24	Russia	Russian Collegium of Auditors (RCA)	1992
25	Greece	Institute of Certified Public Accountants of Greece (SOEL)	1992
26	The Check Republic	Komora auditorů České republiky (KACR)	1993
27	Moldova	Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova (ACAP)	1996
28	Republica Srpska ⁴	Association of Accountants and Auditors of Republic of Srpska (SRRRS)	1996
29	The Ukraine	Ukrainian Federation of Professional Accountants and Auditors (UFPAA)	1996
30	Albania	Institute of Authorized Chartered Auditors of Albania (IEKA)	1997
31	Hungary	Magyar Könyvvizsgálói Kamara (MKVK)	1997
32	Montenegro	Institut Računovođa i Revizora Crne Gore (IRRCG) Institut Sertifikovanih Računovođa Crne Gore (ISRCG)	2006 2006
33	Macedonia	Institute of Certified Auditors of Republic of Macedonia (ICARM)	2006

As can be noted from the table above, (Table 1), ICPA, as professional successor of the Institute of Sworn Public Accountants in Bulgaria may rightfully be proud that the profession of registered auditors in the Republic

⁴ Republica Srpska is part of Bosnia and Herzegovina.

of Bulgaria had its structural origin ahead of many developed West European EU Member States. Romania and Bulgaria, as Balkan region states, were among the first nine countries in the world to have established and legally regulated professional institutes for external independent financial audit.

The origin and development of independent financial audit in the Republic of Bulgaria features several main periods:

- the establishment of the Institute of Sworn Public Accountants in Bulgaria (ISPA) in 1931 and its operation till 1948;
- the reestablishment of independent financial audit and its development after 1991 by creating the institutions of certified public accountants – the Association of Certified Public Accountants (ACPA), in 1991, and the Institute of Certified Public Accountants (ICPA), in 1996.

The functioning, in turn, of the Certified Public Accountant institution, from 1991 till the present day, has passed through four subperiods.

The first subperiod may be defined as the period of the formation of the certified public accountant profession and the establishment of the Association of Certified Public Accountants. It comprises the period from 1991 till mid-1996.

The second subperiod begins with the establishment of the Institute of Certified Public Accountants and continues till the adoption of the Independent Financial Audit Act. Or, this is the period from mid-1996 till the end of 2001.

The third subperiod begins from the adoption of the Independent Financial Audit Act which became effective as of the beginning of 2002. The certified public accountant profession is already fully regulated in legal terms, without however impairing the independence of registered auditors in complying with the requirements for independent financial audit.

The fourth subperiod begins from 2008 with the

establishment of the Commission for Public Oversight of Statutory Auditors and runs till 2016.

Usually, the celebration of every 10th anniversary is marked by elation and accordingly the high mood, positive assessments and nostalgia for the years long gone dominate.

However, when we consider these issues with the benefit of hindsight, it would be useful to combine the words of praise with an objective assessment, to comprehend the spirit of times, to feel the dominant atmosphere, to try to revisit some of the problems in the past and recall the lessons which we, as today's successors of the profession, should not forget. Because, only through a wise assessment of the past, we can feel with our hearts and understand tradition. And that is the only way for tradition to become a symbol, a banner and a duty.

Accordingly, the book seeks to discuss objectively the history of external independent financial audit in the Republic of Bulgaria, the 85-year period since its establishment, the 25-year period since the reestablishment of the audit profession, and the 20-year period since the establishment of the Institute of Certified Public Accountants (ICPA).